

ԴԱՐՁ Ի ՀԱՅՐԵՆԻՍ ՅԱՓԱՆՑ ԾՈՎՈՒՆ

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

ՅԱՄԻՆ 1850, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

ԱՌԱՔԻՆԻՈՅՆ առ որ միայն կից է գազաթն անշամանդաղ,
 Թէ ընդ ոտիւքս ըստորիջեալ նըշմարէի ի նինջս յուսոց՝
 Դիմայեղեղն ի լոյս զերկին և ի խաւար զիշերածնունդ,
 Ի յակընթարթ այնպէս ո՛չ արծուաթեւեալ ի ժամանակ
 Տիրափոփոխ ի զարմանաց կապտեալ մըտացս իմ լինէր սանձ,
 Զորօրինակ ի յառաջին տեսի նըւագ ալեպատառ
 Զիս ի նիւս սէգ վերամբարձեալ յանձնապատան երիվարի,
 Հըրաշնչ պէս ծախողին ըզՏըովազա դիւցազնորդին:
 Յոյզք ըզյանդուգնըս շըղթայից ի պարաւանդ արկին յառաջ,
 Այլ ո՛չ ի ծոյլ մազապուր առին յինէն փախուստ յընթաց
 Երբ զհարուածիչըն երաշխէպ տեսին զինքեամբք զանճայթ մըտրակն
 Անդու շանթեալ ինձ նըպաստչացն առանձնագեղ մըտածութեանց:
 Բնութիւն ինքնին զաչս իմ ի վեր կառուցեալ յայնմ ի վայրկենի՝
 Ըզտըխորդէմն յակն ինձ եցոյց զաղօտաչուին աստեղբք երկին,
 Որ լոկ կըշոյն մըխիթարէր ի դողդոջին աչացն ի փայլ:
 Սիրտն իմ իսկոյն երկաղիմակ ի նժարսն ըզխինդ արկ և թախիծ,
 Եւ ըստ ըզծին բացին երկինք նըմա ըզդուռն Տըտմութեան,
 Աչքս համակամք յերկիր դարձեալ խոնարհեցան ի բեւեռի,
 Այլ անդանօր ել ինձ հանդէպ արտասուահայց անգութ տեսիլ
 Ըզքեզ յինէն տեսեալ վենէժ զամ քան ըզգամ տարակայիլ,
 Ըզքեզ անդէն ինձ երեւեալդ սիրելագոյն քան յամս ի վեց:
 Տեսի ըզքեւ ի շող փայլեալ սըրտածըմիկ անթիւ լապտերս
 Կենսակորոյս զերթ դազաղաւ ըզսիրելոյ շուրջ գունակ պէս:
 Ըզքեզ «Անգութ» ես առձայնեալ ասեմ փախչողս «Առ ի՞նչ փախչիս»,
 Մինչ մեր զըրկաց ջուրն անջըրպետ ծիծաղագին և առնու ընդ
 Լեզուիս կապեալ անին՝ աչք իմ ընդ քեզ փոխան խօսին ի թոյց,
 Այլ ուժ ձիւս զիս բըռնամուղ եհատ ընդ փոյթ և զայն զըրոյց:
 Ահ, կաց վենէժ, և ընկալ դէթ ըզ«բարեան» իմ յամրաքայլ:
 Եւ երբ յանգել իզձ լինէի հըրաժեշտիս ի «Մնա» ըզբան,
 Ի քո քաղցրիկ տեսութենէդ աւանդ աչք իմ հէքք կապտեցան,
 Եւ մընացի թըշուառս՝ աննիւթ իբր ըստուերի զըրկածու այր:
 Որքան աստղունք յերկինս թաքունք, այնքան ի գուր և իմ ճըգունք
 Վերաստանալ ըզկորուսեալս հըեշտակագեղն ըզվենետիկ:
 Թոյնքան հեռի կացից ի քէն, որչափ են օդք առ ի յերկրէ,
 Այլ և այնպէս ըզյիշատակդ յանյուշութիւն միտս ո՛չ արկցէ:
 Արդ միայնակ մընացի ես ընդ պատկերի սրտիս յուզեալ
 Դըրոշմելոյն ի ջուրսն անդ աւազաշէն ափանց բաղխեալս...

Յանդորրական ծովուն վերայ առ իս միայն շընչէին հողմք:
 Արեւմուտք ընդ Արեւելս ճակատ ի ներքս յիս առնուին:
 Արձան անձն իմ, սիրտս յեղափոխ ժամանակին կառացն յանիւ:
 Աչք իմ պաղեալք ի յայն ի կոյս՝ ուր ըզսըրտիս թողի հատոր,
 Այլ ի ծածուկ մըտեալ ընդ գիրկ լեռնամարմին սըտմըտութեան
 Շանթիս տեղան ի յոխերիմս միխթարական ամէն խոկմունս:
 Յոյսն իմ ի յայս յեցեալ շանթիս ցընծայր ընդ իւր անպարտութիւն,
 Թէ անմեկին կացցէ յինէն անդ սիրելի լեալն ինձ թախիծ:
 Այնպէս անշուշտ... Թէ ո՛չ յանկարծ գոռ յարձակումն յիս պատահէր
 Ի յերկուց սէգ մարտադրաց, ես յաղթողին լեալ նըպատակ:
 Շաչեն սուսերք երկաթաբաղխ, ծնանի կոփիւն աշխարհադողդ:
 Մեռելատիպ իմս թըմբրութիւն յանէութեան մերժի ի գոգ:
 Արտեւանունքս ուշաբերեալք թարթին յապուշ ի կըրթութիւն,
 Եւ յայն աչացս ի թթափումն անա կըրկին հարուածքն ի մահ:
 Եւ մինչ միտն իմ դիտող մարտիս՝ յանկարծահաս զըրաւի յահ,
 Միոյն երբեմն և մերթ միւսոյն անկանիմ հէքս աւար բազկաց:
 Գիշերազգեստ ի կորովեացս աստի էր մին խազմարարաց,
 Եւ միւսն ի յակն այգուն լուսոյ ունէր թաթախ զինուցն ըզժար:
 Ի փայլ սոցունց արփիավառ ծանեայ ըզտէրն գոլ Խընդութիւն,
 Եւ զոխերիմն եւս երկրապիշ դաժանադէմն Տիւրութիւն:
 Ի յայսսսիկ անաւորաց ես ի միջի անկեալ ձեռաց,
 Զաչս յուսահատ ի դէմս օդոց ձըգեալ յանհուն ի բարձրութիւնս
 Զընդներեւեալն ամպոց թանձունց յակն ես արկի կոյս երկնածին:
 Անթարթ ակամբք շեշտեալ ի նա կացի յերկար բեւեռապինդ,
 Թէպէտ բազմիցըս նէ զերեսն խըփեաց և բաց նըւաղալոյս,
 Թէպէտ 'ւ անտես կըրկին սակս իմ էին ի մարտ աստ դիւցազունք...
 Այլ յանկարծուստ յիս առ ծընունդ խորհուրդ հաճոյ այժմ եւս ինձ,
 Թո՛ւառ որ ուղղել իզձ են այժմիկ ըզհէք սըլաքս իմոյ տաղիս,
 Յարտաբերումն անուանն որոյ մեծագունի տենչամ ի տենչ
 Ըզհըեշտակին ունել ըզփողն, որ ի յաւուր հրաշագունի
 Ըզհամօրէն կորգեացէ յինքն ընդ խընդութեանց զաւարս դարուց,
 Ի յուռկան հրամանատու որսացեալ մարդս ի ջընջմանէ,
 Փողովդ այգուիկ իզձ լինէի և մեռելոց անգամ ի լուր,
 (Զի կարի իսկ գալ ես արժան և ի նոցայն ծանօթութիւն),
 Զանուն քո, հայր մըտացս իմոց, բոլոր ամէն սըփռել յերկիր
 Ո՛վ դու ունողդ, ո՛ հայր ՂԵԽՈՆԻ, ոգի ի սէր մըշտաթըռիչ...
 Եւ արդ կացեալ ես ի խարխիս հըավազ նաւուս ծովալուղակ,
 Ուրախառիթն և տըխրաբեր քոյդ յիմ անկաւ միտս յիշատակ,
 Թո՛ւաւորքք յառաջ իբրը եթամբք ընդ նոյնս անցեալ դու պողոտայս
 Թողեր ըզհետս ակօսածիգ պէս ի սըրտիս ջուրցն ի յերես:
 Եւ ես զանձն իմ անդ երջանիկ համարելով մինչդեռ կայթեմ
 Թէ համբուրել արժանանամ գէթ ըզքո վայրս ըստուերարկեալ,
 Ուրախութեան միշտ ոխերիմ Արհմն Ումըզդի եղբայր դրոժան,
 Անկարեկիւն արկ կաշկանդեաց զիս Տըրտմութիւն ի պինդ շըղթայս,
 Զորս՝ գոհութիւն գեղերփ լուսնի՝ ինձ քաղցրացոյց զըթած ի մաղձ,
 Մին ըզքո դառն անջատումն նըկարեալ ինձ յանդիման,

Միւսն ըզգժան յորում, ան Հայր, ըզծընրադրեալ աշակերտօքս
Արտասուաբուղիս յաչուիս ըզթեւոյ տարածելով ի վեր յերկին
«Ընդ հովանեաւ պաշտպանութեանդ ընկալ զորդիքս Աստուածածին»
Խունկ մաղթանաց մեր վասն առ Տէր յօրհնեալ շրթանցը ծըխեցեր...
Ահ վայրկեան քանի՜ զանխուլ շիթս յիմ աչաց ցայտեցուցեր,
Եւ որքանիցս ի յապագայն իբր ի ներկայս ժամ տակաւին...
Ո՛վ Մայր երկնից թէ զծառացեալն այն լըւիցես դու ոչ զաղօթ,
Իշխեմ կոչել սուտ զայն զըրոյց թ'ն երկնայինք լըսողք մարդոց,
Աստուածացեալ զի զմարդդ անդէն, այր գերագանց, աչք իմ տեսին:
Մինչ այս մինչ այն հաս ժամանակ ձիափոփոխ ելոյ ի Թոնստ,
Ուր զարփույն մի տեսաք անգամ ի գեղերես մըտելն ի ծով.
Ի նըշմարիլ նորուն կըրկին մեք զոտն ածաք վազուկն ի Շիլտ,
Զառանձնութիւն ընտրեալ յընկեր քան ըզխրթիւն յորդ ամբոխից:
Լերինս յահեակ վեհ ուսամբարձս յակն ընդ անձին խօսիմ արկեալ.
«Վահանասցին անշուշտ սորա կոհակք ի մեզ թէ լեռնացեալք
Դրոյթ յաջմէ տացեն խիզախք ամպածըրար ի գագաթունս»:
Ի թեւս ջրակոծ շանթահանգէտ հայրենական բերիմք ի կոյս,
Թէպէտ անդունդք վերականգնին մեզ ի յետուստ գոլ հետապինդը՝
Ընդ ալօսիլն ի մէջ հեծեալք ի փըրփրերախ ձի գայրութից.
Որսորդանամք ի փախըստեանս, ոյր պընդի գհետ կինձ այն ինչ խոչ.
Գիշերն անդէն վերահասեալ կասել զվազողքս բաւէ ոչ:
Ես թըխպայորդ տեսեալ գերկին ամենեւին մաղձասքողեալ
Ի խարըսխին մըտեմ յինչ խորշ, զանայլայլակն եւեթ լըւեալ
Զընթացից մերոց ըզձայն վերածըգիմ յերկրէ մըտօք
Մինչեւ ցայնվայր ուր բարձրութեանց են ամբողջ խաւիխաւոյք.
Ի Մասիսին թըռչիմ կատար, ոյր արտեւանն երկնաթափանց.
Անդուստ պարզեալ զհոգւոյս դիտակ ըզկառուցեալն հանդէպ ծովուն
Զերկիւղածինըն նըշմարեմ անդ յօդս ի վեր ահեղ ամբոց.
Հաստատութիւնն է բաւանդակ այս ամբութեանս դէմքն արտաքին,
Շանթք, մըրըրիկք, կարկուտք, հեղեղք քառեակ դըրանցըն պահպանիչք,
Եւ անգիշեր աչուիք Ոգւոյն գեր զօրութեան անդէն ճեմին...
Յայտումըն ջրոց ի յիմ երես ըզբարձրացեալս իջոյց յերկիր,
Յառանձնավազ ի նաւըն մեր համատարածն յայն ծով անծիր:
Ի գիշերոյն լոյսն ի յաղօտ դիտեմ ես զամբս ի վայր ուրեք
Ամփոփեալք իջանելով ի ստորս ի վայր շարժ 'յամբաքայլ,
Որ լեռնադէմք երբեմն անդ ծովակըցորդ դաշտանալով,
Եւ զայն կարծեալ լինել թաթառն ի յարթութեանս երազելով՝
Գոչեմ ի միտս. Հեռի՛ հեռի՛ դիք նաւաստիք ջան առ ի կալ
Յայդ վիրագէդ՝ որ կարկառեալ այսր ընդ երկին զըլուխ ի վայր,
Իբր ըզպօս շեշտեալ յանցորդ ըզտուտն ի ծառ պընդեալ ամուր,
Դժոխորովայն բանի բերանն, ալք կարկաջեն շընչոյն ի ձիգ.
Ծոփն յայս եւեթ երկընչելով զինուց երկնից լըռէ յաճախ,
Ըզյաղթ հըսկայն՝ օդոց բարձանց կից և երկրիս միանգամայն՝
Տեսեալ քայլել ի մեր ի դէմս յուշ ինձ լինի Ոգի զըլխոյն
Բարեյուսոյ՝ ընդդէմ վազեալ գոռ դիւցազին Լուսիտանիոյ.
Մի՛ գուցէ 'ւ այս, ասեմ անձայն, իցէ Ոգին Եպիսոսի,

Յասուցեալ ընդ մեր գալուստ ոտնադրոփ որոտածայն
Իբր ըզկըրկին իւր դիւցազանց խռովել հանգիստ բազմադարեան
ԶԱրիւլիսեանն ասեմ քաջին և Էակեան Պիւռոսից քուն...
Անէացան աչացս հանդէպ այս ամենայն իբրեւ անուրջ:
Ըզմիտս յայնժամ աղաչաւոր վերառաքեալ խընդրեմ ըզլոյս,
Զի զՊերգամեան սէք ամրոցաց զօրինակին տեսից աւեր,
Որ Հոնոսի հայրենասէր ի ցոյց սըրտին եկաց երբեմն: —
Թըւէր անդէն ինձ նըշմարել յայն ի մըթան զԱնդրումքէ,
(Ի մըթան, զի թէ լոյս էր անհընար էր երեւումն այն,)
Ըզսիրաշարժ ձգեալ ծըղիւն ի յիշատակ Աստիւնաքսեայ
Զուլամր Ենեանն Յուկեայ մանկան ի շաղապատ լալեաց աւաչ.
Ահ... և այս անհետացաւ ի յիմ մըտաց քաղցր յիշատակ,
Ըզսիրտս եւեթ թողեալ խոնաւ գերկրիս տիպար որ երբ յամպոց
Ըմպէ զանձրեւ, թ'եւ յարեւէ չըբասցի նա, ինքն ո՛չ է չոր:
Ես մինչ խորհուրդս ի յայտոսիկ, գիշերն աւուր և լոյս տունջեանն
Երկիցս էին տըւեալ մըթան փոփոխակի միմեանց տեղի,
Եւ իմ ծըփէր միտս հանապազ գիշերադէմ սըզոյ յալիս:
Աւուրք անցին, և ըզհետովք թողաք Կորկիւր և Կեփաղեն,
Եւ ըզնորին ընտանեաց գունդ կղզիս գեղբարս բազմածնունդ,
Մինչ ցանդը հասեալ ուր ձեռամբարձ յաստեղատունն ի կոյս յերկնից
Ըզփոթորիկ ինչ հայցէի զի յիթակեան անկցուք ի գոգ,
Անդ ուր նընջէն, հնարից աստուածն այն եռամեծ. ի ձեռն և միտ,
Ըզմըրկաբերս որոնելով գալ յաւետումն ինձ թըռչունս.
Կանգնեցարուք, ասեմ, կոհակք յայթիոս ի վեր առ ի յաջմէ,
Կանգնեցարուք, ասեմ, կոհակք յայթիոս ի վեր առ ի յաջմէ,
Ըզփորձ բազկաց ցուցէք մեզ օ՛ն, զուժ ձեր շնորհեալ ի բնութենէն.
Ի զո՛ւր շըրթունք պաղատաւորք և թերաքամ սըրտիս հառաչք:
Զաչս իմ ուրեմն այլուր շըրջեմ, և բեւեռեալ ծովուն ի դէմս
Տեսի զկղզին ուր Տիդիդէս ըզվրէժ ելոյժ յանդընութեան
Զաջն Աստղեկան վիրաւորեալ, ընկերքն համայն թըռչնակերպեալք:
Ապա թըլիմ ի տես եկեալ լուղորդ սոխակ կենտաւրոսաց,
Յուշկապարիկք կիսօրիորդք յերգս անուշից ըզջուրք սահեալ
Ըզհուլանեօք զինչ զողտը ըստեամբք ձեռք պատանւոյ սահին զաղջկան,
Ըստ նոցանէն անշուշտ և ես՝ թէ ո՛չ խրատքն Հոմերական:
Ժայռից դիպեալ վիմահասակ, ջուրք առ ոտամբքն փըրփրահատ,
Ասեմ եռան հանգէտ Կիրկեայ անտես Արպեայց ոտիցն ի շարժ,
Եւ սեւաւ սարսուռ զոյգ ընդ բանիս տիրէ ամէն իմ անդամոց...
Զայս ամենայն ի մոռացօնս ցըյաւիտեան արկից ես ո՛չ...
Զայսպիսին երազելով մարմնոյս աչօքն եւեթ բացովք,
Ի քուն եղէ լեալ ի խընդիր համանմանեաց այսց անըրջոց.
Երազ այլ վեհ տեսի՛ բարձանց զԱստուածական սլանալ Ոգին,
Սըլացումն անհետածիգ հողազանգուած ի գունտս յերկիր
Սեւասարաս ի գիշերի, զի զի՛նչ նորա պէտք արփենւոյ,
Շըրջայցելու տիեզերաց եկն և ջըրոց ծովուն ի տես,
Եւ զմէն մի շիթս մանրաքընեալ զոչեաց ապա կերպ ի վըսեմ.
«Իցէ՛ թէ դուք եւս, ո՛ մարդիկ, պէս այս անշունչ արարածոց
Ըզհրամանօքս յաջ կամ յահեակ չանցանէիք խոտորելով.

իցէ՛ թէ...»։ Արձագանգել Անմեղութիւն եւեթ իշխեաց
Աստուածական այս բարբառոյս, պար գեղաւոր մանուկ ալեաց.
Ժրպտեցաւ մեղմ որ էն Աստուած ընդ այն տեսիլ սիրահրավառ,
Ժրպտեցաւ աստուածապէս, ժրպտեցան և արձագանգը,
Ինքն յիւր ի գահ ի յօրհնութիւնս վերամբարձաւ գերակատար...
Խորհեա՛ անձն իմ զայս՝ իցէ՛ թէն, զոր վեհամասն ասէ Աստուած,
Խորհեա՛, զի ոչ լիցի քեզ զիւր խոկալ զաստի ոչ յետ բազմաց...
Սահին աւուրք, քաղաքք և ծովք, և մարդասէրն Ափրիկէ
Նըպաստեալ մեզ ի սիւզ շրջոյն ըզգեղափնեայսն ետ մեզ թողուլ
Ներեայց կայեանս, և զարքային ոսկեվարսեայ ընդ գեղածղի
Արքայուհւոյն ծընընդեան վայր և ըզմեծին Արամազդայ
Ըզթիկամբք, սապէս արկաք և գերջանիկըն Զմիւռնիա,
Ուր զանտոշորսն ի յարեւէ ըզՆէպեայ սեաւ արտասուս
Ի խինդ օծեալ յերփն ի ճաճանչ քամեցին աչքս առ սէր Սիրոյս
Ուր ի գետոց ծով հրաշասփիւռ ծընաւ Հոմեր քերթողութեան,
Ոյր ի կարմիր շող կոհակացն անհետացան սեաւ շիթք Եգեայ.
Ըզկենդանին լալով թեսեաւ, 'ւ իբր ընդ նրմա մեռանելով։
Անցաք յառաջ ըզձէնջ շրնորհըս ունելով, ո՛ հողմ և ծով,
Ընդ ծայրարձակն արեւ յըզփեալ ի զուարթութիւն. և թէ՛ր անդ ո՛վ
Այր յուշածու թէ աշխարհիս ծիծաղըն ամէն փայլակն են, հով,
Զի անդր հասեալք՝ ուստի ըզվայրն յակն ես արկի աղեգորով՝
Ուր հէքն Ելլէ երիտասարդ դեռարուսիկ աղջիկ տիով
Յոսկեվարսեայ խոյոյն յուսոց և ի գրկաց հարազատին
Առ ի ծովէն սիրհարելոյ բուռն քաղեցաւ վարդն այն վարդն այն,
Ահա ճըղփիւն վերածընեալ լալեացս ի ծով անկումն ընդ քոյ.
Ահա արտօսը առ քեզ ընծայ և ի յերկնից իսկ անձրեւեալ,
Զինչ ըզշիրմաւ սիրտը սիրելեաց՝ քամեմք փրփուրս ի նուագս աչաց...
Դարձեալ բնութիւն գեղածիծաղ վառեալ ի գեղ և ի կամար
Որ առ ի ճահ փայլէր զուսովըն իւր ծիածան գեղաշրպար...
Այլ այս զի՛. — լերինս բազում, և այժմ առ ի՛նչ ընդ զոյգ փոքունս
Ոչ եւս անցեալ ընդ Հելլեպոնտ ի տափարակ դաշտի ինչ ծագ,
Որ ի յաջմէս երկայնածգի, ընդ թեւածեալս միմեանց բլրունս
Սիրտս յանանդորր ի դըրընդին հի՛մ մըտրակի. և սոքա ո՛յք։ —
Հըսկայանան անդ աւաղիկ աչացս հանդէպ ըստուերք նախնիք,
Յոյց պակուցեալ ես ընդ երկիր զաչս իմ կարեմ յահ նորածին.
Այլ ալեւոր պատկառելի ահա մերձեալ ձեռացս ի ձեռն
Սիրտ յիս նորոգ, աչուիս ինձ նորս հըրաշաստեղծ ի յանկարծուստ.
Նորոգ աչօքս ըզՀոմերոն ծանեայ յունողն իմոց ձեռաց,
Նորոգ սըրտիւս վեհս ըզգացի ազգմունս ի տես այն ըստուերաց.
Գերամբարձան լերինքըն այնք յարեւելից ի հարաւոյ
ԸզԴարդանեանըն ունելով լեռնամարմին պարիսպս ըսկայ.
Բացան հանդէպ ինձ դրունք նոցա և ակներեւ քաղաքն համայն,
Եւ զապարանս արքունական որ կաց երբեմն անդ նըշմարեմ,
Ոյց արդ մարմնոյ տեսանեն ոչ զըստուերս անգամ աչկունք անբաղդ.
Ահա տեղին ուր Եկտորէս տիգախըրթաւ գիւցազն աշխոյժ
Ըզհայրենեացըն քան զանձին գերագասէ պաշտպանութիւն՝

Ըզսիրունին նըւաղեալ թողլով ի սէր գողտր ամուսին.
Ահա 'ւ ի ռազմ բոցափայլեալ, ահա նորոգ ըՍկամանդրոսը
Արքիական վիժեն արեանց ի յերկաթոյն նորա ճարակ.
Ահա մի ոտն ի Պրոտեսիդ և միւսն ի դաշտ հայրենական՝
Ըզհայրենեացըն թըշնամին յորձանապտոյտ ծախէ ի հուր,
Եւ ըզկընիք մարտիցն ահեղ վասն հայրենեացըն մըղեւոց
Յարին կենացըն զըրոշմէ՛ որ յաշխարհի են սիրտս յամէն:
Հըռետէոն և Սիգէոն հոսանս ընդ իս իջուցանեն
Ընդ վերառումն այս դիւցազին յանմահութիւն կենացս յաստի:
Տեսէք ըզՅոյնս յետ դիւցաբար մահուան արույս՝ յանիրաւի
Եղեալս կարող վաղակաւոր ի Տրովացի ձրգել ի կող:
Արիւնէս քաջ այլ վայրագ՝ ըզփարիլին իմ կարկտահար
Իբրը կոկոն ձրգէ վարդի Զարմայրս ի մահ Հայկազն արքայս,
Անէճը ձեռինդ անօրինի... խարդաւանեալ քաղաքն ահա,
Զագգ հայրենեաց պաշտօնատար մաշէ ի սուր Յունազն ոգի.
Ո՛վ թէ յայնժամ ըզըռնաւորսդ ողջոյն լափէր հուր, ջուր կամ հող,
Ազատութեան ըզթըշնամի՛սդ, ըզբարեկամաւ զըթոխոց...
Տրովեան լերինք լըքան ունայն առ ի Տրովեան վեհ ըստուերաց,
Պատրոկղ, Արիւլ անդ բրննացան արտեւանանցըն և անուանց...
Գետնաթաւալ նախ՝ և իսկոյն անհետացաւ և հետքն անգամ
Պերգամական այն քաղաքին, զոր Ասիա գիտաց ծնանիլ,
Եւ զոր Եւրոպ առ նախանձուն խարդաւանակ գործեալ ըսպան:
Տեսէք զոճիրսն յայն կործանման զոր Յոյնք ի գործ դընեն անդէն...
Կարկամեացին ձեռքըր զագիւրք, ո՛ դու Այաքս Ոյիլիսեան,
Զորս յօրիորդն ի կասանդրէ իշխես ձրգել յաստուածատան.
Հայեցարուք ահ ի կոյսդ այդ բրննազրօսեալ յանկուսութիւն,
Ի հոլանիսըն ատրաշէկ գեղերփ անդամսն հայեցարուք,
Հայեցարուք և սուրբ ի թոյրսն յարափոփոխ մարմնոյն փափկի...
Տեսէք և անդ ըզՊեղիդէս Պրիամոսին աչացն հանդէպ
Ըզճերոունոյն սըրախողխող առնել զորդին և մօրն ի տես.
Ապա և զհայրն իսկ նայապէս, ըզհայր ազինըն համօրէն,
Տըրովացւոցն ըզբազմամեայ արքայն հասեալ ի յալեւոյթ
Ի յալիս արեան որդւոյն արկ դիթաւալ զահին հանդերձ...
Աչք մարդասէրք փակեցարուք մի՛ տեսանել զայդոսիկ վայրս,
Արիւլեան և Պատրոկղեայ երբ ըզլերինսըն յակն արկջիք՝
Անդէն և անդ յայլ իմն ի բաց յերկրէդ այտի դարձարուք կոյս...
Աւաղիկ նաւս ատրաշունչ յայնկոյս կըրճին Հելլեպոնտեայ,
Բազմաբիւրեանըն Քրսերքսեայ ուղի ելոյն անցմանն ի Յոյնս.
Անդուստ գիշեր վարէ ըզմեզ, գիշեր փարթամ լուսազընդովք.
Ի գողտր ըստեանց աստուածունհւոյն աստ ծորին շիթք կաթին Հերայ,
Անդ բոցավառն յաշխոյժ Վահագն ըզգողացեալսն ի Բարշամայ
Ընդ անցն երկնից արշաւելով թօթափէ յարդըս նուրբ և թարմ.
Աղեղնաւորն հաստատել Հայկ զաչս ի վերուստ յորդանն ի մեզ՝
Ի զէն ձեռինն երդումըն՝ կրէ միշտ որպէս ցարդ պահպանել մեզ:
Լուսնի շողեալ ի բարձրութիւն քաղցրամաղձին հանգոյն աշնան,
Հարկէ ըզսիրտն իմ պատուաստիլ յիւրն ի ըստուեր սիրածփական:

Ծոփն ըզյետինս իւր յեղյեղէ նըւագս ի մեղմ ինչ դայլայլիկ
 Զողջոյնն անշուշտ հըրաժեշտի ի շըշընջիւն տալով քաղցրիկ:
 Սահէաք մեր, իբր ի վերայ սառամանեաց Թուղեայ որդին
 Նըստեալ ի կառս եղջերուածիգ հիւսիսայգին սիրուն լուսոյն
 ի սիրտ լըցեալ հաճոյութեամբք ընդ բընութեան գեղաւոր ձօն:...

Այլ աւանիկ շընորհալին հասեալ ի դուռն երկնից լուսայգ,
 Զոսկեղինիկ թագաւորին տայ ըզհաճոյ լուր գալըստեան.
 Աստեղք զըմբուստ յերփն ի կարմիր ի շափիւղայն մըտեն ի ծով,
 Զինչ կոյս ի նոր սէր կարմըրիկ կապոյտ յալիս սըրտին ի զով.
 Իսկ վեհ բամբիշն յօժարակամ դառնայ լուսին յաղեղն և յորս,
 Յաւերժհարսունք յոփինաճեմք կազմեն ներայն զըսպայից գունդ,
 Զինչ ալք մանունք հողմոց ի վազս և ի սոցայն սաղարթք կանգունք:
 Եւ ինքն իսկ այգ շուշանոտնեայ գերկնից կապոյտն ի հուր շըրջեալ,
 Պէս վառելոյն ի սիրահար պատանւոյն դէմս վարդատրաշէկ
 Որ ըզսըրտին ունիցի՝ բերեալ ի ձեռս ըզձայեալ կոյս,
 Եւ ծիծաղկոտ աչօքն անհետ ինքն եւս տակաւ լեալ առ տակաւ,
 Արեւն յերկնից լուսակարկաջ եկն յերեւան տիեզերաց,
 Վըսեմութեամբն ըզսիրտս ամէն ի պատկառանս հրաւիրելով,
 Եւ մարդասէր նետիւքն ըզկեանս արծարծելով ի յերակունս.
 Փառք ցոլանան աստուածապէս, ո՛վ վեհ դիւցազն, ի քոյդ յաչկունս:...

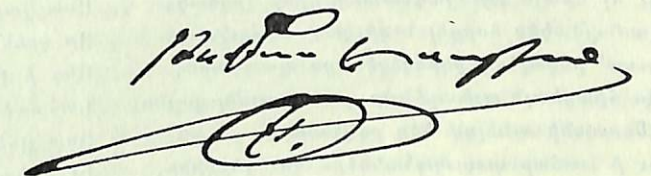
Յայն արեգակ կամք Բարձրելոյն կալեալ ըզխելս մերոյ նաւուն
 Մըզէր յառաջ առ մեր ծընողն ածել ըզմեզ Բիւզանդ ի ճեպ:
 Սիրտն իմ անդորր ի գիշերին ի ծընանիլ աւուրն ի յոյզս
 Անկաւ սաստիկ, ըզսակս էրէն գիտեմ ո՛չ ինչ, և յերկեղուկս:
 Զորօրինակ այր անցաւոր գնալով ընդ վայրն ի գիշերի՝
 Ուր լուռ նոճիք ոգեաց մարդկան ի սեւամաղձ կան պահապանք,
 Տեսցէ նըւագ ի յառաջին հուր շըրջմովիկ յանկարծ զիւրեաւ
 Վարազանալ գամ քան ըզգամ. պակուցեալ ինքն առնու փախչիլ,
 Առ ի հըրոյն չըկարելով կալ զայրութից յակաստանի.
 Սապէս զինեւ մոլեգնեալ ահ իմն անծանօթ սըրտիս ցայնժամ
 Ըզխորհըրդոց և զանձին կորգեաց ի բուռն ըզսանձս յինէն:
 Որքան մարմինս մերձի՝ քաղաք, նոյնքան և սիրտս յետս ընկըրկի.
 Խընդրեմ ի ջուրց և ի հողմոց ի խոտորում մատնել զուղիս.
 Յանկամ այո՛ ես նըշմարել և զազգահանս և բարեկամս,
 Այլ երկուցեալ տատանիմ յիս իբր ի հողմոց տերեւք յանտառս.
 Զաչս իմ ի ծով ես բեւեռեմ, արօտս յիմար վիժեալ ի գետ,
 Երբ ըզդահճաց իմոց լըսեմ բիւզանդաձին ձայն թըռչնեկաց.
 Այսպէս իբր հէն ի կախաղան մատչիմ ի դող ես ի քաղաքն,
 Որոյ յախուռն ժողովըրդոց հարուն զունկն իմ ձայնք բազմադէմք,
 Եւ սարսփմ. բայց և հարկեալ չըգիտեմ յո՞ր զօրութենէ
 Ըստիպիմ արդ հայիլ ի դէմս ժամանելոյս իմ ծընողի,
 Ծով յաղընթաց յեղեալ ըզսիրտս ի մըրըրիկ հայեցուածոյս:
 Յերես այլոց ինձ ուղեկցաց՝ տեսեալ ըզշող ուրախութեան
 Եւ ի նոցունց անգամ սարսուռ ըզգամ զընալ յիս դիմաց տես:...

Հուսկ ապա ի Բիւզանդեանն առնումք ըզկայ ի գոգամէջ.
 Նաւակը փոքրիկ խըռնին ըզմեօք, և պէս այլոց որոնեմ 'ւ ես

Թէ ի յեկեալսն իցէ ոք յիմ ի ծանօթից կամ ի յեղբարց,
 Խընդրեմ աչօք, այլ ինձ ի սիրտս պատուիրեմ մի զըտանել զոք:...

Ահա եղբայրն իմ և քեռի զիս ի յակատն առնուն իւրեանց
 Ահա ի տան եմ 'ւ ի բազուկս Հօր, Մօր, Եղբարց և իմոց Քերց:
 Խառնաշըփոթ յաւուրն յայնմիկ կայթեն ի յիս կիրք զանազան,
 Տըխրութիւն, Ահ և Բարկութիւն, և որ պիտէրն՝ Սէր միայն ո՛չ.
 Եւ զերթ ասուպ սրացեալ ընդ օդ և ի կուսին փայլեալ ի դէմս
 Ուրախութիւն իմըն կեղծեալ երբեմն իսկ զիմ վառէ երես,
 Այլ ընդ կեղծելն իմ այդ սըրտիս առաւել եւս ըզգամ զայրոյթ.
 Ըզձամ ես կալ ափիբերան, բայց ըստիպիմ խօսել անդու.
 Ատեմ ես մարդ ես զամենայն, որ բընակին ի Բիւզանդիոն,
 Ատեմ և զանձն իմ զի մըտի անդ ուր մըտել կաթոգնէի:
 Այսպէս զիս մութ ի տըւընջեան, այլ երբ երկին զիշերացաւ
 Փարատեցան գամ քան ըզգամ մէգքս այսոքիկ ի յիմ մըտաց,
 Արփիացաւ ինձ թուի գիշերն քան զոր պայծառ երբէ՛ք արեւ.
 Անդ որպէս էն զամէն տեսի յայնժամ ես զիրբս ուղղապէս,
 Տեսի ծընողս ինձ փարելիս, տեսի աղջկունքս գեղերես,
 Տեսի զերկին ես կենսաձիր, տեսի աշուն պըտղամատոյց,
 Տեսի զսիրոյ հըրաւիրողս լերինս կաթանց և մարգս ի դոյոյթ,
 Տեսի՛ և զԱզգս համատիպար սըրտի ծովուն՝ որ երբ ի գիրկ
 Թըւի անկեալ անդորրութեան, յանկարծ ժայթքէ փըրփուրս ի վեր՝
 Շըրջացայտեալ ամենուրեք մահու հարուածս անվրիպելիս:
 ԶՍէր Հայրենեաց առ Արեգակն ունին բարեաց Հայք համօրէն.
 Այլ ե՛ն որ զհուրն անցուցանել ջանան նորին ընդ սուրբ լուսոյն,
 Ե՛ն և ճըգնողք առ անգիշեր առնել զայս յար Արփիս Հայոց.
 Տէր արասցէ ասպարափակ ի խաւարէ զԱրեւս Հայոց:

Ի Կ. Պոլիս

Ե Ր Գ Մ Ա Ն Կ Ա Ն Յ

(Նրախոտագետ մըմունքը Ռափայէլեան Վարժարանի աշակերտաց)

Որպէս ըզմեղ և դու Տէր մեր
 Մանուկ մատաղ յերկրի եղեր.
 Ի պաշտպանողսն մերոյին
 Առատազեղ տուրք քօ հեղցին:

Անխոնջ սիրով սիրաբ պատարուն
 Տացեն կատար սըրբոյ գործոյն:
 Քոյոց ձըրկն երկնատեղաց
 Արժանի են նոքա, Աստուած:

Վենետիկ, 1888

ՅՈՎԱԿԻ ԽՍԿԵՆՏԵՐ
 Աշակերտ Ռափայէլեան Վարժարանի